

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยเงินทุนจำนวนมากในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ โดยแหล่งที่มาของเงินทุนนั้นมีอยู่ 2 แหล่ง คือ แหล่งเงินทุนภายในประเทศ ซึ่งประกอบด้วย การออมภาคครัวเรือน การออมภาคธุรกิจ การออมภาครัฐบาล และการออมภาครัฐวิสาหกิจ และแหล่งเงินทุนภายนอกประเทศ ได้แก่ การออมจากต่างประเทศ ซึ่งประเทศได้กู้ยืมมา การได้รับการช่วยเหลือและการลงทุนจากต่างประเทศ การที่เศรษฐกิจของประเทศจะพัฒนาเติบโตได้อย่างมั่นคงนั้น จำเป็นต้องอาศัยแหล่งเงินทุนภายในประเทศเป็นสำคัญ การออมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการลงทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ ประเทศไทยช่วงก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงจากการเปิดเสรีทางการเงินระหว่างภูมิภาค ส่งผลให้อุปสงค์ต่อการลงทุน มีมากกว่าปริมาณเงินออมภายในประเทศ เกิดการลงทุนในทุกๆด้าน ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 1.1 ในช่วงก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจปี 2540 ประเทศไทยมีการออมภายในประเทศต่ำกว่าการลงทุนภายในประเทศมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2538 และ 2539 โดยในปี 2539 มีความต้องการลงทุนในประเทศสูงที่สุดนับตั้งแต่เปิดเสรีทางการเงิน โดยการออมภายในประเทศมีจำนวน 1557.36 พันล้านบาท ขณะที่ความต้องการเงินลงทุนภายในประเทศมีจำนวน 1,928.16 พันล้านบาท ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนคิดลบ 370.81 พันล้านบาท การเกิดช่องว่างการออมและการลงทุนในระดับสูงนี้ ทำให้ประเทศต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ หรือกู้เงินจากต่างประเทศมาช่วยให้เงินทุนในประเทศเพียงพอกับความต้องการในประเทศ แต่การพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศมากเกินไป ทำให้ส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงต่อมา ช่วยให้เงินทุนในประเทศเพียงพอกับความต้องการในประเทศ แต่การพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศมากเกินไป ทำให้ส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงต่อมา

หลังจากช่วงหลังวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี 2541-2547 การออมภายในประเทศมีปริมาณสูงกว่าการลงทุนในประเทศ ดังตารางที่ 1.1 และเมื่อพิจารณาสัดส่วนการออมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศก็ยังมีแนวโน้มลดลง ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 1.2 สัดส่วนการออมต่อผลิตภัณฑ์มวล

รวมในประเทศ จากร้อยละ 31.78 ในปี 2541 เหลือร้อยละ 28.55 ในปี 2547 โดยช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนต่อผลิตภัณฑ์ภายในประเทศยังเป็นบวกอยู่ ซึ่งแสดงถึงผู้ประกอบการมีความระมัดระวังในการลงทุนในขณะที่สถาบันการเงินก็มีความระมัดระวังในการให้สินเชื่อ อย่างไรก็ตาม ในปี 2548 การลงทุนเริ่มมีการขยายตัวในอัตราที่สูงขึ้นอีกครั้ง ทำให้ช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุนต่อผลิตภัณฑ์ภายในประเทศกลับมาติดลบอีกครั้ง ซึ่งทำให้ประสบปัญหาเหมือนดังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ดังนั้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอนาคตที่จะตามมา ภาครัฐจึงควรต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีการเพิ่มระดับการออมในประเทศให้เพียงพอต่อการขยายการลงทุนให้ได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 1.1 จำนวนเงินลงทุนและจำนวนเงินออมของประเทศไทย ประจำปี พ.ศ.2531-2551

หน่วย: พันล้านบาท

ปี (พ.ศ.)	การลงทุนในประเทศไทย (GDI)	การออมในประเทศไทย (GNS)	ช่องว่างระหว่างการออมและ การลงทุน (GNS - GDI)
2531	508.35	468.12	-40.23
2532	651.18	586.94	-64.23
2533	902.98	716.68	-186.30
2534	1,073.88	881.53	-192.35
2535	1,131.35	973.81	-157.53
2536	1,266.40	1,107.75	-158.65
2537	1,460.94	1,259.49	-201.45
2538	1762.16	1425.97	-336.19
2539	1928.16	1557.36	-370.81
2540	1,593.16	1,564.14	-29.03
2541	945.97	1,470.08	524.11
2542	950.61	1,397.66	477.05
2543	1,124.16	1,548.04	423.88
2544	1,237.09	1,502.53	256.44
2545	1,297.33	1,564.38	267.05
2546	1,477.48	1,691.75	214.27
2547	1,738.59	1,852.57	113.98
2548	2,230.17	1,965.73	-264.44
2549	2,228.37	2,347.91	119.54
2550	2,257.93	2,704.23	446.31
2551p	2,620.36	2,750.76	130.40

หมายเหตุ : p = ค่าประมาณการ

ที่มา : สำนักนโยบายการออมและการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (2553)

ตารางที่ 1.2 การออม การลงทุน และช่องว่างระหว่างการออมและการลงทุน ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม
ในประเทศ ประจำปี พ.ศ.2538-2551

หน่วย: พันล้านบาท

ปี (พ.ศ.)	GDP	GDI/GDP (%)	GNS/GDP (%)	(GNS -GDI) /GDP (%)
2538	4,186.21	42.09	35.67	-6.45
2539	4,611.04	41.82	34.27	-7.55
2540	4,732.61	33.66	33.05	-0.61
2541	4,626.45	20.45	31.78	11.33
2542	4,637.08	20.55	30.14	9.64
2543	4,922.73	22.84	31.45	8.61
2544	5,133.50	24.10	29.27	5.17
2545	5,450.64	23.80	28.70	4.90
2546	5,917.37	24.97	28.59	3.62
2547	6,489.85	26.97	28.55	1.76
2548	7,087.66	31.47	27.73	-3.73
2549	7,816.48	28.51	30.04	1.53
2550	8,473.63	26.65	31.91	5.27
2551p	9,104.98	28.78	30.21	1.43

หมายเหตุ : p = ค่าประมาณการ

ที่มา: สำนักนโยบายการออมและการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (2553)

เมื่อพิจารณาจากตารางที่ 1.3 การออมสุทธิของประเทศไทย ณ ราคาปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการออมภาคเอกชนมีความสำคัญมากกว่าการออมของภาครัฐ แสดงได้จากจำนวนการออมของภาคเอกชนที่มีมากกว่าการออมของภาครัฐแทบจะทุกปี ยกเว้นปีที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 และเมื่อพิจารณาการออมภาคเอกชน พบว่าการออมภาคครัวเรือนมีจำนวนมากกว่าการออมภาคธุรกิจ ซึ่งการที่จำนวนเงินออมภาคครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูงนี้ เป็นส่วนช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถฟื้นตัวได้เร็วหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ในระยะหลังการออมภาคครัวเรือนเริ่มมีแนวโน้มลดลง ซึ่งเป็นการส่งสัญญาณเตือนถึงผลของเศรษฐกิจของประเทศที่ประชาชนได้รับเริ่มมีปัญหา ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากการพัฒนาเครื่องมือการออมไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

ตารางที่ 1.3 การออมสุทธิของประเทศไทย แยกตามภาคเอกชนและภาครัฐ ประจำปีพ.ศ.2538-2551

หน่วย: พันล้านบาท

ปี (พ.ศ.)	การออมสุทธิ	การออมสุทธิภาคเอกชน		การออมสุทธิภาครัฐ	
		ภาคครัวเรือน	ภาคธุรกิจ	ภาครัฐบาล	ภาครัฐวิสาหกิจ
2538	1,022.78	318.09	257.65	378.65	68.38
2539	1,026.42	277.95	252.26	431.40	64.80
2540	933.32	296.99	137.82	410.82	87.69
2541	790.93	470.30	111.32	229.72	-20.40
2542	693.79	420.27	90.58	139.79	43.16
2543	819.74	367.83	250.40	140.30	61.21
2544	743.08	274.74	211.48	154.16	102.70
2545	773.46	214.53	170.69	220.05	168.19
2546	867.53	250.00	161.98	314.15	141.40
2547	984.32	319.53	189.34	327.45	148.00
2548	1,038.28	328.74	206.45	371.18	131.91
2549	1,352.61	423.53	295.41	470.31	163.36
2550	1,626.97	661.12	384.72	387.40	193.73
2551p	1,579.16	675.80	403.79	304.69	194.88

หมายเหตุ : p = ค่าประมาณการ

ที่มา: สำนักนโยบายการออมและการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (2553)

จากวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าการออมภาคเอกชนมีความสำคัญต่อเงินออมสุทธิของประเทศเป็นอย่างมาก ดังนั้นแรงงานซึ่งอยู่ในภาคเอกชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดเงินออมของประเทศ จากผลการสำรวจแรงงานในประเทศไทยปี 2552 ดังตารางที่ 1.4 พบว่ามีแรงงานในประเทศทั้งหมด 37.8 ล้านคน โดยจำแนกเป็นแรงงานในระบบ 13.7 ล้านคน และเป็นแรงงานนอกระบบ 24.1 ล้านคน ซึ่งแรงงานนอกระบบเป็นกลุ่มคนขนาดใหญ่ของสังคมไทย มีส่วนสำคัญในการสร้างเศรษฐกิจในระดับรากฐานของประเทศ โดยแรงงานนอกระบบกลุ่มนี้ทำงานอยู่หลากหลายประเภทงาน แบ่งได้ 7 กลุ่ม ได้แก่ ภาคการเกษตร ผู้รับงานไปทำที่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนียน คนขับยานพาหนะรับจ้างนอกระบบ ผู้ประกอบอาชีพอิสระในและนอกภาคการเกษตร ลูกจ้างของนายจ้างที่ไม่ได้ทำงานทั้งปี และลูกจ้างทำงานบ้าน (กระทรวงแรงงาน, 2551)

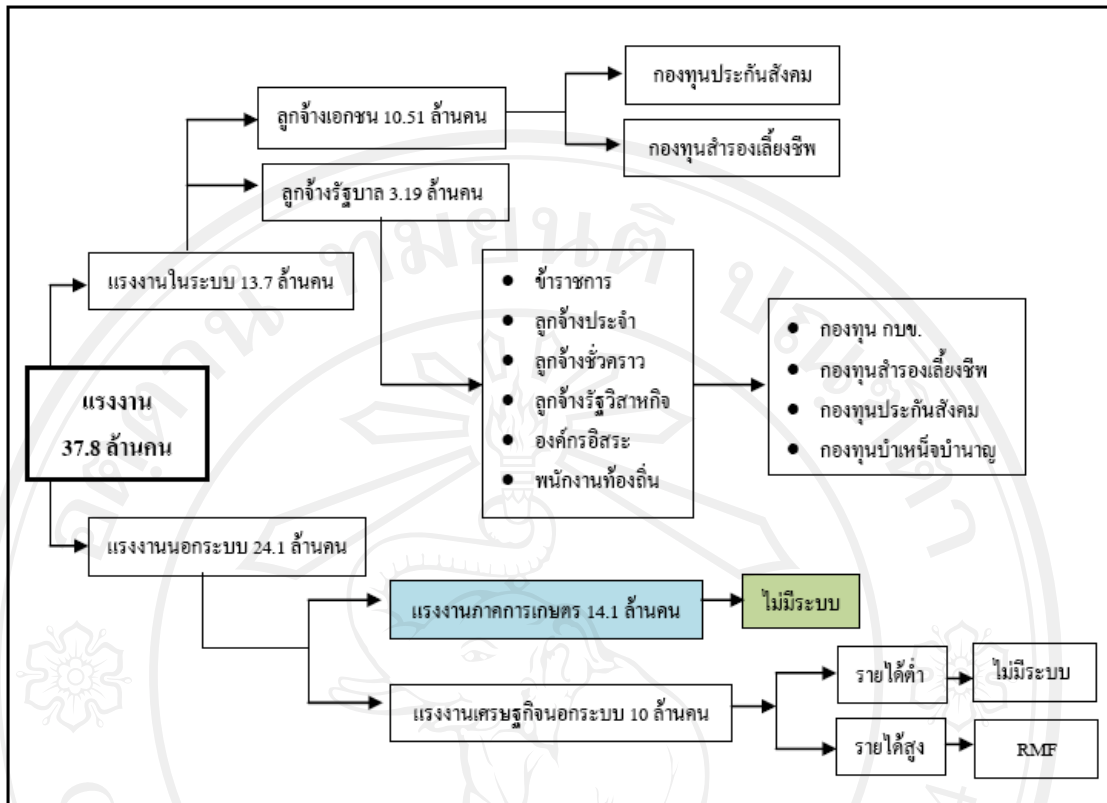
ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 1.4 จำนวนแรงงานในระบบและนอกระบบ จำแนกตามกลุ่มอายุ และเพศ ทั่วประเทศ

หน่วย: คน

แรงงาน	รวม	กลุ่มอายุ									
		15 – 19 ปี	20 – 24 ปี	25 – 29 ปี	30 – 34 ปี	35 – 39 ปี	40 – 44 ปี	45 – 49 ปี	50 – 54 ปี	55 – 59 ปี	60 ปีขึ้นไป
ยอดรวม	37,836,559	1,325,758	3,565,117	4,604,491	4,859,008	5,087,850	4,967,064	4,472,459	3,550,121	2,600,225	2,804,466
ชาย	20,404,967	862,780	2,044,468	2,490,665	2,556,094	2,606,224	2,573,234	2,320,226	1,873,501	1,431,009	1,646,767
หญิง	17,431,592	462,979	1,520,648	2,113,826	2,302,913	2,481,626	2,393,831	2,152,234	1,676,620	1,169,215	1,157,700
แรงงานในระบบ	13,730,853	480,498	1,654,591	2,465,821	2,314,434	2,028,033	1,698,530	1,374,327	943,482	518,479	252,658
ชาย	7,399,189	300,696	876,786	1,249,483	1,199,460	1,042,418	941,809	732,457	558,621	342,327	155,132
หญิง	6,331,664	179,802	777,805	1,216,338	1,114,973	985,615	756,721	641,869	384,862	176,152	97,526
แรงงานนอกระบบ	24,105,706	845,261	1,910,526	2,138,670	2,544,574	3,059,816	3,268,534	3,098,133	2,606,639	2,081,745	2,551,808
ชาย	13,005,778	562,084	1,167,682	1,241,182	1,356,634	1,563,806	1,631,424	1,587,769	1,314,880	1,088,682	1,491,635
หญิง	11,099,928	283,177	742,843	897,488	1,187,940	1,496,011	1,637,110	1,510,364	1,291,759	993,063	1,060,174

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552

ภาพที่ 1.1 แรงงานในและนอกระบบแยกตามอาชีพ

จากภาพที่ 1.1 แรงงานในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ และอยู่ในภาคเกษตร 14.1 ล้านบาท ซึ่งแรงงานกลุ่มนี้ยังไม่มียุทธศาสตร์ใดๆรองรับ หากประเทศมีแรงงานในภาคเกษตรจำนวนมาก แรงงานกลุ่มนี้ก็จะเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนเงินออมของประเทศ และฐานะการเงินการคลังของประเทศในอนาคต ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษารูปแบบการออมของครัวเรือนในภาคเกษตร เพื่อทราบถึงพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคเกษตร ปัจจัยที่มีผลต่อการออมของครัวเรือน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมแต่ละรูปแบบ เพื่อเป็นข้อมูลแก่ภาครัฐในการส่งเสริมการออม และเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางในการเสนอรูปแบบการออมเพื่อเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานของในครัวเรือนภาคเกษตร แสดงจำนวนแรงงานในภาคเกษตร จำแนกตามจังหวัดในประเทศไทย ดังตารางที่ 1.5

ตารางที่ 1.5 จำนวนแรงงานในภาคเกษตรจำแนกตามจังหวัดในประเทศไทย พ.ศ.2552

ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้	
จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)	จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)	จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)	จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)
เชียงใหม่	222,484	นครราชสีมา	514,238	สมุทรปราการ	25,682	นครศรีธรรมราช	441,553
ลำพูน	78,960	บุรีรัมย์	464,974	นนทบุรี	18,034	กระบี่	107,277
ลำปาง	216,036	สุรินทร์	504,652	ปทุมธานี	43,379	พังงา	56,149
อุตรดิตถ์	130,010	ศรีสะเกษ	676,476	พระนครศรีอยุธยา	55,814	ภูเก็ต	6,716
แพร่	123,427	อุบลราชธานี	649,714	อ่างทอง	40,414	สุราษฎร์ธานี	270,589
น่าน	154,270	ยโสธร	271,426	ลพบุรี	127,630	ระนอง	47,816
พะเยา	176,686	ชัยภูมิ	409,506	สิงห์บุรี	33,203	ชุมพร	144,731
เชียงราย	382,231	อำนาจเจริญ	156,211	ชัยนาท	79,466	สงขลา	237,487
แม่ฮ่องสอน	99,166	หนองบัวลำภู	208,728	สระบุรี	48,835	สตูล	82,994
นครสวรรค์	315,706	ขอนแก่น	447,114	ชลบุรี	42,062	ตรัง	207,420
อุทัยธานี	103,925	อุดรธานี	490,234	ระยอง	72,786	พัทลุง	172,836
กำแพงเพชร	213,951	เลย	198,288	จันทบุรี	151,018	ปัตตานี	117,343
ตาก	144,273	หนองคาย	255,555	ตราด	72,292	ยะลา	166,940
สุโขทัย	220,579	มหาสารคาม	329,683	ระนอง	119,695	นราธิวาส	141,031

ตารางที่ 1.5 จำนวนแรงงานในภาคเกษตรจำแนกตามจังหวัดในประเทศไทย พ.ศ.2552 (ต่อ)

ภาคเหนือ		ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคกลาง		ภาคใต้	
จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)	จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)	จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)	จังหวัด	จำนวน เกษตรกร (คน)
พิจิตร	195,490	ร้อยเอ็ด	498,059	ปราจีนบุรี	57,796		
พิษณุโลก	152,363	กาฬสินธุ์	356,403	นครนายก	41,137		
เพชรบูรณ์	292,164	สกลนคร	400,186	สระแก้ว	117,450		
		นครพนม	293,264	ราชบุรี	103,225		
		มุกดาหาร	140,232	กาญจนบุรี	182,837		
				สุพรรณบุรี	231,050		
				นครปฐม	121,219		
				สมุทรสาคร	17,805		
				สมุทรสงคราม	25,881		
				เพชรบุรี	92,757		
				ประจวบคีรีขันธ์	101,415		

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในภาคเกษตร
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดปริมาณเงินออมของครัวเรือนในภาคเกษตร
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่กำหนดการออมในรูปแบบต่างๆของครัวเรือนในภาคเกษตร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

เพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมการออม ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดปริมาณเงินออม และปัจจัยที่กำหนดการออมในรูปแบบต่างๆ ของครัวเรือนในภาคเกษตร เพื่อที่จะเป็นข้อมูลแก่ภาครัฐในการส่งเสริมการออมของครัวเรือนในภาคเกษตร และเพื่อเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการเสนอรูปแบบการออมเพื่อเข้าถึงหลักประกันทางสังคมขั้นพื้นฐานในภาคเกษตร

1.4 นิยามศัพท์

ครัวเรือนในภาคเกษตร หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันจัดหาและใช้สิ่งอุปโภคบริโภคร่วมกัน ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องเป็นสายโลหิตเดียวกัน หรือโดยการแต่งงาน หรือรับมาเป็นบุตรบุญธรรม หรือมีความเกี่ยวพันฉันญาติหรือไม่เป็นญาติกันก็ได้ ซึ่งมีบุคคลใดคนหนึ่งในครัวเรือนทำงานอยู่ในภาคเกษตร

เงินออม หมายถึง รายได้ทั้งสิ้นของเกษตรกรหักด้วยค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภค

หัวหน้าครัวเรือน หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกอื่นในครัวเรือน โดยยกย่องให้เป็นหัวหน้า อาจจะเป็นผู้รับผิดชอบทางการเงินและสวัสดิการของครัวเรือนหรือไม่ก็ได้

จำนวนผู้พึ่งพิง หมายถึง จำนวนผู้ที่ไม่มีรายได้ในครัวเรือน ซึ่งเป็นภาระแก่ครัวเรือนในอันที่จะให้ความอุปการะเลี้ยงดู

รายได้จากการเกษตรของครัวเรือน หมายถึง รายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือนซึ่งได้รับจากการทำการเกษตร เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว เช่น กำไรจากการขายผลผลิตทางการเกษตร

มูลค่าทรัพย์สินสุทธิของครัวเรือน หมายถึง ทรัพย์สินมีค่าที่ครัวเรือนถือครองซึ่งแสดงถึงความมั่งคั่งของครัวเรือน ประกอบด้วย

- 1) สินทรัพย์ทางการเงิน ได้แก่ เงินสด เงินฝากธนาคาร หุ้น พันธบัตร ทองคำ อัญมณี
- 2) อสังหาริมทรัพย์ ได้แก่ บ้าน และสิ่งปลูกสร้างที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของทั้งที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย

และใช้ประกอบธุรกิจของครัวเรือน ไม่นับรวมที่ดิน

- 3) ยานพาหนะทุกประเภทที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของทั้งที่ใช้ในครัวเรือนและใช้ทำธุรกิจ เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถบรรทุก รถไถ รถแทรกเตอร์ เรือ เป็นต้น